

Л. В. ПАЛАМАРЧУК, Ю. Г. ЧЕРНЯТИНСЬКА*

СТАЖУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ АРХІВІСТІВ У ДЕРЖАВНИХ АРХІВАХ ПОЛЬЩІ

На запрошення Генеральної дирекції державних архівів Польщі працівники Центрального державного електронного архіву України (далі – ЦДЕА України) – заступник директора Людмила Паламарчук та начальник відділу забезпечення збереженості та обліку документів Юлія Чернятинська, а також завідувач відділу консерваційно-реставраційного оброблення документів Державного центру збереження документів Національного архівного фонду Інна Ляшенко 12–16 листопада 2018 р. пройшли стажування в польських державних архівах.

Програма стажування для українських архівістів складалася із таких напрямів:

– обговорення проблем електронних документів у державних архівах Польщі;

– ознайомлення з системою електронного управління документами (Elektronicznego Zarządzania Dokumentacją), проектом «Архів електронних документів», інтегрованою системою архівної інформації ZoSIA (Zintegrowany System Informacji Archiwalnej) і сервісом Szukajwarchiwach (SwA);

– вивчення досвіду польських архівістів щодо оцифрування архівних документів та надання до них он-лайн доступу;

– ознайомлення з сучасними методами реставрації архівних документів, із методами роботи мікробіологічної та хімічної лабораторій;

– відвідання Архіву Радіо Польща та ознайомлення з особливостями його роботи.

13 листопада 2018 р. працівники ЦДЕА України відвідали Національний цифровий архів (Narodowe Archiwum Cyfrowe), який є центральним державним архівом Польщі, створеним у зв'язку з розвитком інформаційного суспільства у 2008 р. Міністром культури і національного надбання на базі Архіву механічної документації, який існував із 1955 р. Основними завданнями архіву є оцифрування архівних документів, що зберігаються в архіві, та документів інших архівів, а також забезпечення он-лайн доступу до цифрових копій документів, у т. ч. аудіовізуальних. На сьогодні в архіві зберігаються: електронні документи, 16 млн фотографій, з яких оцифровано 450 тис., 40 тис. аудіозаписів, 2,5 тис. фільмів.

* Паламарчук Людмила Василівна – заступник директора Центрального державного електронного архіву України;

Чернятинська Юлія Геннадіївна – начальник відділу забезпечення збереженості та обліку документів.

© Л. В. Паламарчук, Ю. Г. Чернятинська, 2018

Під час відвідування Національного цифрового архіву.
Зліва направо: начальник відділу архівного нагляду Мацей Парзневський;
начальник відділу зв'язку та обміну інформацією Мальвіна Розвадовська;
Людмила Паламарчук; Юлія Чернятинська, м. Варшава (Польща),
13 листопада 2018 р.

У Національному цифровому архіві учасники стажування ознайомилися із досвідом та методами роботи архіву, його фондами, основними виробничими процесами, зокрема методикою оцифрування документів Національного архівного фонду (далі – НАФ), особливостями роботи системи електронного управління документами EZD PUW, що впроваджена в архіві, Інтегрованою системою архівної інформації ZoSIA та роботою модуля цієї системи Szukajwarchiwach (Шукай в архівах).

Особливості управління документаційними процесами щодо електронних документів у Польщі

Сьогодні питання управління документаційними процесами щодо електронних документів у Польщі набувають все більшої актуальності. Це обумовлено, передусім, досить високим рівнем розвитку електронного урядування, зокрема активним упровадженням систем електронного документообігу на всіх рівнях державного управління, що дозволяє здійснювати більшість адміністративних послуг у режимі он-лайн за допомогою єдиної електронної платформи послуг публічної адміністрації e-PUAP¹.

За останні 15 років у Польщі ухвалено низку законів та нормативних актів, що складають базу нормативно-правового регулювання сфери інформаційних відносин, зокрема й електронного документообігу. Закон Польщі «Про інформатизацію суб'єктів, що виконують публічні завдання»², прийнятий у 2005 р., встановлює основні організаційно-правові засади роботи з електронними документами. У контексті зазначеного закону «електронний документ» являє собою окремий цілісний за значенням набір даних, упорядкований відповідно до певної внутрішньої структури і записаний на інформаційному носії даних. Тобто, визначення електронного документа є досить широким поняттям, оскільки будь-який файл на інформаційному носії може вважатися електронним документом. Однак, не кожен електронний документ, який визначається таким чином, може вважатися юридично значимим документом у цивільно-правовому полі. Юридична сила електронного документа має забезпечуватися використанням електронного підпису, що ідентифікує автора надісланого електронного документа і забезпечує неможливість зміни документа у процесі його доставки. Електронний підпис використовується як аналог власноручного підпису або печатки (для юридичної особи).

У 2016 р. було прийнято Закон Польщі «Про довірчі послуги та електронну ідентифікацію»³, що створений відповідно до Регламенту Європейського Парламенту та Ради Європи «Електронна ідентифікація, аутентифікація та довірчі послуги»⁴, відомий під назвою «eIDAS». Відповідно до цього закону було скасовано Закон Польщі «Про електронний підпис»⁵. У Законі Польщі «Про довірчі послуги та електронну ідентифікацію» відсутні деякі терміни, зокрема немає визначення терміну «електронний підпис», відповідно передбачається застосування термінології регламенту eIDAS та його класифікації видів електронних підписів, які можуть використовуватися у Польщі, зокрема: електронний підпис, посилений електронний підпис та кваліфікований електронний підпис. Саме кваліфікований електронний підпис юридично прирівнюється до власноручного підпису, створеного кваліфікованим засобом, і який базується на кваліфікованому електронному сертифікаті.

Для забезпечення ефективного управління документаційними процесами щодо електронних документів у суб'єктах публічної адміністрації були створені телекомунікаційні системи класу EZD (Elektroniczne zarządzanie dokumentacją). Такі системи розроблені на базі систем класу ECM (Enterprise Content Management), які поєднують рішення в області інтеграції додатків і обміну даними, що дозволяє ефективно «управляти електронними документами»⁶ (відповідними документаційними процесами). Важливий поштовх для розвитку цих систем дав Закон Польщі від 12 лютого 2010 р. «Про внесення змін до Закону «Про ін-

форматизацію суб'єктів, що виконують публічні завдання»⁷, завдяки якому були зняті формальні перепони, що допускають організацію діловодства лише в паперовій формі⁸. У результаті цих змін були створені умови для активного впровадження систем електронного документообігу в органах державної влади, місцевого самоврядування, у т. ч. й у державних архівах, таких компаній-розробників як e-DOK, Intradok, TiMSI e-BIURO. Однак, найбільш поширеною в Польщі наразі є система електронного документообігу EZD PUW⁹.

Впровадження системи електронного документообігу в державних архівах Польщі

EZD PUW (Elektroniczne zarządzanie dokumentacją Podlaski Urząd Wojewódzki) розроблена в Підляському воєводському управлінні в м. Білосток (Białystok) у 2010–2011 рр. як авторський проект воєводства, однак досить швидко отримала позитивну оцінку та її було впроваджено в інших державних установах. У першу чергу цю систему реалізовано у воєводських установах, що створило єдину систему управління документами в місцевих державних адміністраціях. Поступово її використання поширилося і на центральні державні установи та міністерства. У навчальних цілях цю систему використовують і деякі заклади вищої освіти. Станом на листопад 2018 р. система EZD PUW функціонує в 400 установах Польщі, в яких працюють близько 70 тис. працівників – користувачів цієї системи¹⁰.

У липні 2012 р. Генеральний директор державних архівів Польщі Владислав Степняк (Władysław Stępnia) прийняв рішення щодо впровадження цієї системи в окремих державних архівах, і вже в серпні 2012 р. розпочалося впровадження системи у Державному архіві в місті Ольштині (Olsztyn).

На сьогодні із 33 архівів Польщі в 24 впроваджені системи електронного документообігу, з них у 12 реалізована система EZD PUW як основна. Наразі у Державному архіві міста Плоцька (Płock) та в Архіві Нових актів (Archiwum nowych aktów) продовжуються роботи з впровадження цієї системи, які планують завершити в 2019 р.

Варто зазначити, що Воєвода Підляського воєводства передає безкоштовно систему EZD PUW в користування суб'єктам публічної адміністрації (державним органам та органам самоврядування). Весь процес здійснюється на некомерційній основі, але її впровадження відбувається з використанням людських ресурсів і коштів окремих організаційних одиниць у співпраці з Підляським воєводським управлінням.

Під час відвідування Національного цифрового архіву Польщі в. о. директора Радослав Калужняк (Radosław Kałużniak) презентував учасникам стажування систему EZD PUW, яка впроваджена в Національному цифровому архіві¹¹.

В. о. директора Національного цифрового архіву Польщі Радослав Калужняк знайомить працівників ЦДЕА України з особливостями роботи системи управління електронною документацією PUW, що впроваджена в архіві, м. Варшава (Польща), 14 листопада 2018 р.

За словами Радослава Калужняка, впровадження системи відбувається за стандартизованою процедурою, розробленою Підляським воєводським управлінням. Ця процедура розпочинається із створення в установі необхідних умов в організаційній, правовій та технічній сферах. Оскільки система EZD PUW упроваджується за участі працівників і коштів окремих установ, вирішення організаційних питань здійснюються у співпраці з командою фахівців із м. Білосток. Ключовим моментом є створення консультативного органу архіву – ради з питань упровадження системи, в завдання якої входить підготовка та контроль за належним виконанням і технічним супроводом EZD PUW. Також ця рада розробляє план робіт, організовує впровадження тестової версії, а потім робочої, розвиває і оновлює необхідні додатки, навчає персонал, розробляє інструкції, методичні документи щодо роботи з системою, готує звіти.

Офіційним документом між архівом і Підляським воєводством є договір про співпрацю щодо реалізації, підтримки та розвитку зазначеної системи електронного документообігу. В договорі визначаються правила реалізації і відповідальність державного архіву, а додатком до договору виступає графік впровадження EZD PUW, який описує різні

етапи і терміни реалізації системи з урахуванням особливостей та умов функціонування державного архіву.

За словами в. о. директора Національного цифрового архіву, процес упровадження може зайняти декілька років. Наприклад, із моменту подання заявки до Генеральної дирекції державних архівів Польщі щодо надання дозволу на впровадження в Національному цифровому архіві EZD PUW (лютий 2015 р.) і до запуску робочої версії на всіх робочих місцях працівників архіву пройшло 2 роки.

Для забезпечення ефективного переходу від пілотної до робочої версії в установі має бути побудована необхідна інфраструктура, яка складається з сервера, сканерів, принтерів, електронних пристроїв для розпізнавання штрих-кодів і комп'ютерів у складі автоматизованих робочих місць архівістів, які відповідають вимогам програмного забезпечення, що застосовується. Так, загальна вартість коштів, які були витрачені Національним цифровим архівом на створення інфраструктури для функціонування системи EZD PUW склала 56 532,66 злотих (417 317,5 грн), з них 13 152,36 злотих (97 089,38 грн) – це кошти, витрачені на сканери, принтери, читачі штрих-кодів); 37 404,66 злотих (276 120,07 грн) – кошти, витрачені на програмне забезпечення, зокрема придбання ліцензій для операційної системи Microsoft Windows; 5 75,64 злотих (44 108,05 грн.) – витрати на проведення тренінгів та семінарів, приймання делегацій.

За словами в. о. директора Національного цифрового архіву Радослава Калужняка, система EZD є простим і досить зрозумілим інструментом для управління всіма документаційними процесами в установі, яка охоплює весь цикл діловодства – від постановки завдання на створення електронного документа до його збереження в архіві установи. Забезпечується класифіковане централізоване зберігання документів, управління документаційними потоками, їх переміщення, розмежування прав доступу користувачів до документів. Електронна документація, створена в системі EZD PUW, дає можливість подальшого створення електронних справ згідно з номенклатурою справ. Всі дії працівників архіву автоматично протоколюються та зберігаються у системі, що дозволяє здійснювати контроль виконання ними завдань. Це також стосується і всіх змін, пов'язаних із створенням та погодженням документів. EZD PUW інтегрується з платформою ePUAP, що полегшує та прискорює листування з іншими установами, а також фізичними особами.

Працівники ЦДЕА України розповіли польським колегам про систему електронного документообігу АСКОД, яка наразі впроваджується у діяльності Укрдержархіву та архівних установ, що належать до його сфери управління. Це є важливим кроком до введення в архівній системі технологій електронного урядування, що дасть змогу наблизитися до європейських стандартів розвитку інформаційного суспільства.

Впровадження проекту «Архів електронних документів»

У рамках стажування Людмила Паламарчук та Юлія Чернятинська 15 листопада 2018 р. мали можливість відвідати Генеральну дирекцію Державних архівів Польщі (Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych) та зустрітися із заступником Генерального директора Державних архівів Польщі, доктором філософії Генріком Нестрієм (dr. Henryk Niestrój), який подякував за візит та наголосив на важливості співпраці між польськими і українськими архівами, а також розповів про основні пріоритети діяльності Генеральної дирекції Державних архівів Польщі.

Директор Департаменту управління документами Генеральної дирекції Державних архівів Польщі, д-р філософії Магда Галах (dr. Magda Gałach) розповіла про виклики, що стоять не тільки перед польськими архівістами, які зобов'язані приймати на зберігання архівні електронні документи, що створюються в установах публічної адміністрації. Нові виклики стоять і перед самими установами, які мають забезпечити зберігання та передавання архівних електронних документів в упорядкованому вигляді, а також для виробників програмного забезпечення, що займаються розробкою систем електронного документообігу.

Під час зустрічі з керівництвом Генеральної дирекції архівів Польщі. Зліва направо: заступник генерального директора Генеральної дирекції Державних архівів Польщі, д-р філософії (dr) Генрік Нестрій; Юлія Чернятинська; директор Департаменту управління документами Генеральної дирекції Державних архівів Польщі, д-р філософії (dr) Магда Галах; Людмила Паламарчук; головний спеціаліст Департаменту управління документами Генеральної дирекції архівів Польщі Даріуш Маковскі; головний спеціаліст Департаменту архівістики Генеральної дирекції Державних архівів Польщі, д-р наук (dr. hab) Анна Крохмаль, м. Варшава (Польща), 15 листопада 2018 р.

Згідно з чинним законодавством Польщі, установи, в діяльності яких створюються документи постійних строків зберігання, повинні бути готові передати ці документи після закінчення 10-річного строку зберігання з моменту їх створення, а державні архіви повинні їх прийняти, надійно та постійно зберігати, а також надавати доступ користувачам до цих документів.

Виконуючи завдання щодо організації зберігання електронних документів, польські архівісти виходять з того, що електронним визнається тільки той документ, який створений і зберігається в інформаційній системі і може передаватися з однієї інформаційної системи в іншу.

Згідно з розпорядженням Міністра внутрішніх справ і адміністрації від 2 листопада 2006 р. «Про технічні вимоги до форматів запису та носіїв даних, на яких записані архівні документи, що передаються в державні архіви»¹², електронні документи передаються на державне зберігання в форматі, в якому вони зберігалися в інформаційній системі разом із метаданими, записаними в XML-форматі. Для передавання електронних документів на зберігання до державного архіву вони мають бути сформовані в «архівний пакет», який являє собою архівний файл.tar, що містить 3 папки: «Документи», «Метадані» та «Справи». У папці «Документи» знаходяться електронні документи у вигляді файлів, в папці «Метадані» – метадані цих документів в XML-форматі, причому одному електронному документу відповідає тільки один файл із метаданими. Файл-документ і файл із його метаданими мають однакові імена. Папка «Справа» містить лише метадані справ або інших груп документів. 3 папки «Документи», «Метадані» та «Справа», об'єднані в архівний пакет, підписуються кваліфікованим електронним підписом і передаються в такій формі в державний архів. Архівний пакет може містити різну кількість справ або груп документів.

Відповідно до зазначеного розпорядження Міністра внутрішніх справ і адміністрації, при прийманні-передаванні електронних документів здійснюється технічне перевіряння архівного пакету, т. зв. валідація (validation). Державному архіву надається 12 місяців з моменту отримання електронних документів на проведення технічного перевіряння та опрацювання документів. Якщо надісланий файл містить помилки, то валідатор на підставі інформації про помилки, зібрані всередині, згенерує звіт про виявлені помилки, в якому опише їх і направить його відправнику документів.

Із метою відпрацювання оптимального механізму приймання-передавання електронних документів до державних архівів у 2006 р. реалізовано прототип системи приймання електронних документів на зберігання до державних архівів¹³. Однак, ця система не повністю задовольняє вимоги польських архівістів щодо забезпечення приймання електронних документів від організацій – джерел комплектування

державних архівів, здійснення їх обліку, управління документаційними процесами, перевіряння та зберігання.

У зв'язку з цим, перед Генеральною дирекцією державних архівів Польщі постало важливе завдання щодо реалізації потужної інформаційної системи «Архів електронних документів» (Archiwum Dokumentów Elektronicznych), яка здатна приймати-передавати електронні документи від 10 тис. і більше органів державної влади, органів місцевого самоврядування та організацій, які є джерелами комплектування державних архівів та у діяльності яких створюються електронні документи¹⁴. Концепція системи «Архів електронних документів» передбачає інтеграцію з іншими інформаційними системами, таким як єдина електронна платформа послуг публічної адміністрації e-PUAP, системами електронного документообігу, що впроваджені в суб'єктах публічної адміністрації, інтегрованою системою архівної інформації ZoSIA і сервісом Szukajwarchiwach.

Під час зустрічі Директор Департаменту управління документами Генеральної дирекції Державних архівів Польщі, д-р філософії Магда Галах розповіла, що проект із розробки системи «Архів електронних документів» розпочато в травні 2018 р. і до кінця 2020 р. планується впровадити його у всіх державних архівах. Цей проект реалізується за фінансової підтримки європейських фондів у межах 2 пріоритету оперативної програми «Цифрова Польща» (Program Operacyjny Polska Cyfrowa)¹⁵. Загальна вартість проекту становить 8 390 764,00 злотих (62 091 653,6 грн), у т. ч. з європейських фондів виділено 7 101 103,57 злотих (52 548 166,418 грн), решта – кошти з державного бюджету, що включає створення ІКТ та технічної інфраструктури. Партнерами проекту є Національний цифровий архів, Державний архів у Бидгощі та Державний архів у Торуні (Toruń).

Для ЦДЕА України є корисним досвід польських архівістів щодо впровадження системи, оскільки наразі завершується розробка першого модуля загальної архівної інформаційно-телекомунікаційної системи ЕЛАРСИС, що призначений для приймання-передавання електронних документів НАФ на постійне зберігання. У ньому має бути реалізований новий формат електронного документа, вимоги до якого затверджені наказом Державного агентства з питань електронного урядування України від 7 вересня 2018 р. № 60 «Про затвердження вимог до форматів даних електронного документообігу в органах державної влади»¹⁶. По завершенню доопрацювання системи буде проводитися пілотний проект щодо приймання-передавання електронних документів НАФ на постійне зберігання від Секретаріату Кабінету Міністрів України до ЦДЕА України через систему електронної взаємодії органів виконавчої влади із застосуванням нових форматів електронного документа та кваліфікованого електронного підпису чи печатки.

Інтегрована система архівної інформації ZoSIA

Інтегрована система архівної інформації ZoSIA призначена для автоматизованого обліку архівних колекцій на всіх рівнях їхньої ієрархічної структури – від всієї справи до окремого архівного об'єкта, а також описування оцифрованих документів у відповідності до вимог Загального міжнародного стандарту архівного описування ISAD(G): General International Standard Archival Description¹⁷, що гармонізовано також в Україні – ДСТУ 4331:2004 (ISAD (G):1999, NEQ) Національний стандарт України. Правила описування архівних документів¹⁸.

За рішенням Генерального директора державних архівів Польщі система ZoSIA була впроваджена в усіх державних архівах. Реалізація проекту була завершена в 2017 р. Для функціонування системи ZoSIA було побудовано цифрове сховище – потужна серверна, яка забезпечує високі стандарти безпеки.

На сьогодні інтегровану систему архівної інформації ZoSIA успішно та безкоштовно використовують всі 33 державних архіви Польщі та понад 20 інших установ (бібліотеки, музеї, документальні центри та ін.), а також близько 14 установ користуються освітньою версією системи. Система містить біля 117 тис. описів і більше 22,3 млн архівних одиниць зберігання. Загальний об'єм інформації, що розміщена в системі, близько 649 терабайт, ще приблизно такий самий чекає свого часу для наповнення.

Державні архіви Польщі додають свої матеріали до системи ZoSIA щокварталу, однак планується наповнювати базу даних за необхідності, в будь-який зручний час для архіву. У програмі ZoSIA створюються основні облікові документи: книга обліку надходжень та вибуття документів, списки фондів, картки фондів, описи. Ведення таких облікових документів у паперовій формі в архівах припинено. Нові надходження вносяться до бази даних ZoSIA та роздруковуються за кожен рік окремо, облік відомостей по фондах ведеться в електронній формі.

Правила складання описів у польських архівах відповідають Загальному міжнародному стандарту архівного описування ISAD(G): General International Standard Archival Description¹⁹. Заголовки справ вносяться зі старих описів із паперовою основою (ретроконверсія) та описів, що надійшли разом із документами на постійне зберігання, до програми ZoSIA. Описи роздруковуються безпосередньо з програми.

Щороку розробляється нова версія системи. З 1 лютого 2018 р. була випущена версія ZoSIA 2.0 та розпочата робота над новою версією ZoSIA 3.0. на реалізацію якої в рамках 2 етапу програми «Цифрова Польща» виділено 21 млн злотих (більш як 155 млн гривень).

Версія ZoSIA 2.0 містить важливі функції, зокрема:

– введення електронної форми документації в книгах обліку надходжень та вибуття документів, а також в описах одиниць зберігання;

- численні зміни в словниках;
- нові поля (наприклад, стан оцифрування документа, справи);
- нові функції завантаження даних;
- новий повний звіт: електронний Архів інвентаря.

Для збереження інформації в системі ZoSIA використовується об'єктно-реляційна система керування базами даних PostgreSQL. Система була розроблена і на сьогодні функціонує за допомогою мови програмування Python, нову версію системи планується написати на Java.

Варто зазначити, що над розробленням подібної інтегрованої системи працює ЦДЕА України, а саме над створенням структури та змісту бази даних до відомчої електронної пошукової системи «Архівні фонди України»²⁰, яка дозволить надати віддалений авторизований доступ через мережу Інтернет працівникам архівних установ України з метою наповнення ними зазначеної бази даних відомостями про склад документів НАФ та додавання до неї цифрових копій таких документів.

Сервіс Szukajwarchiwach.pl

Під час стажування українських архівістів у Національному цифровому архіві працівники відділу цифрового архівування Анджей Анісімович (Andrzej Anisimowicz) і Кароль Даугіало (Karol Dowgiało) ознайомили Людмилу Паламарчук та Юлію Чернятинську з роботою модуля інтегрованої системи архівної інформації ZoSIA – Szukajwarchiwach (Шукай в архівах), який забезпечує вільний он-лайн доступ користувачів до оцифрованих копій документів та описової інформації про ці документи.

Сервіс Szukajwarchiwach.pl – це веб-сайт, який розробив Національний цифровий архів для розміщення описової інформації з системи ZoSIA та оцифрованих копій архівних документів, а також надання загального, відкритого та безоплатного доступу для всіх користувачів із можливістю розширеного пошуку по системі. На сьогодні 82 установи публікують документи на веб-сайті, розміщено 14 млн описів (описових статей) та більше як 34,2 млн цифрових копій документів. Також на веб-сайті представлена інформація із бази даних Програми реєстрації і приймання на роботу (PRADZIAD), яка містить інформацію про генеалогічні документи, що зберігаються в архівах.

Цифрові копії документів, що розміщені на веб-сайті, не мають водних знаків, їх можна вільно використовувати, завантажувати будь-яким способом на локальний диск, копіювати і поширювати іншим способом із використанням різної техніки, якщо в описовій частині документів не встановлено обмежень для використання.

Перша версія сервісу була створена у 2009 р. – SwA 1.0, на зміну якій у 2013 р. була створена нова версія SwA 2.0, що актуальна й на сьо-

годні. Сервіс Szukajwarchiwach дозволяє всім користувачам за допомогою «єдиного вікна» мати доступ до архівних документів, не звертаючи увагу на архівну компетенцію користувача, ціль пошуку та місце, де знаходишся. Розробляючи пошукову систему, за приклад брали веб-сайти Національного архіву Великобританії (The National Archives (United Kingdom)) та Національного архіву США (The U. S. National Archives).

У 2018 р. розпочалася робота над створенням нової версії пошукової системи Szukajwarchiwach, в якій передбачено введення нових функціональних можливостей як для користувачів, так і для працівників архівних установ, зокрема:

- тематичні колекції, згруповані за однаковою тематикою архівні документи;
- пошук по тегах, а також можливість їх додавання. До бази будуть внесені не лише архівні ключові слова, а й найчастіше затребуванні користувачами, або ж слова, які авторизований користувач зможе додати самостійно;
- замовлення сканів, із можливістю вибору їхніх технічних параметрів;
- можливість онлайн-замовлення документів до читальних залів, із функцією зазначення дати та часу візиту до архівної установи;

Під час ознайомлення працівників ЦДЕА України з особливостями роботи Інтегрованої системи архівної інформації Zintegrowany System Informacji Archiwalnej (ZoSIA) та модуля цієї системи Szukajwarchiwach (SwA) (Шукаємо в архівах) у Національному цифровому архіві.

Зліва направо: Людмила Паламарчук; Юлія Чернятинська; працівник відділу цифрового архівування Анджей Анісімович; працівник відділу цифрового архівування Михайло Каца, м. Варшава (Польща), 14 листопада 2018 р.

- додаток «веб-сторінок» державних архів Польщі з контактною інформацією;
- актуальні новини, зокрема щодо поповнення сервера новими оцифрованими документами;
- система сповіщення про помилки і тимчасові несправності веб-ресурса;
- актуалізація архівних документів, постійне поповнення бази новими цифровими копіями;
- функція «поділитися у соціальних мережах», зокрема Facebook, Instagram та ін.
- ідентифікація архівних документів за допомогою користувачів та дослідників, які, маючи знання в певних галузях, допомагатимуть архівним установам в описуванні документів.

За статистикою, у 2017 р. сервіс Szukajwarchiwach відвідало 800 тис. користувачів та було здійснено 45 млн переглядів сторінок, а також користувачами було завантажено 5,5 млн оцифрованих документів. На початок 2018 р. загалом у системі було 3 млн зареєстрованих користувачів, ¼ з яких – іноземці, найчастіше громадяни Німеччини, США, Франції та Великої Британії. Протягом 2009–2017 років зафіксовано 200 млн переглядів сторінок Szukajwarchiwach.

Національний цифровий архів вчетверте у поточному році, а саме 4 жовтня 2018 р., оновив веб-сайт szukajwarchiwach.pl, ресурс було поповнено цифровими копіями актів цивільного стану XIX ст.

Варто зазначити, що наразі працівники ЦДЕА України працюють над створенням подібних сервісів, що впроваджені в Національному цифровому архіві, це – зокрема, створення інформаційної системи «Архівні фонди України», яка складається з централізованого веб-сервісу, призначеного для надання вільного доступу до довідкових даних про документи НАФ та веб-сервісу з авторизованим доступом для працівників державних архівів, призначеного для звірки та наповнення обліково-довідкових даних про документи НАФ.

Оцифрування архівних документів

Одним із стратегічних напрямів організації доступу громадян до архівної інформації та пріоритету Державної архівної служби України на 2018–2019 рр. є оцифрування документів НАФ, що є спільним напрямом розвитку архівної галузі України та Польщі.

У Польщі здійснюється системне та планомірне оцифрування архівних документів, яке дозволило не тільки впровадити електронні архівні послуги, долучити Польщу до світового інформаційного простору, але й забезпечити збереженість оригіналів документів шляхом виведення їх з обігу і надання доступу до їхніх цифрових копій.

Під час ознайомлення з основними виробничими процесами в Національному цифровому архіві, м. Варшава (Польща), 13 листопада 2018 р.

Перші спроби оцифрування фондів у польських державних архівах були зроблені в 1995 р. З часом повільно, але систематично змінювалася технологія створення архівних копій: від мікрофільмування до оцифрування. З 2012 р. пришвидшилися темпи оцифрування в Польщі, на що вплинула багаторічна урядова програма «КУЛЬТУРА +Пріоритет оцифрування»²¹. У проекті взяли участь 20 архівів, які завдяки наданим майже 16 млн злотих (103 млн грн) не тільки збільшили свої фонди мільйонами оцифрованих копій, а й створили 15 нових лабораторій для оцифрування. Щороку архіви Польщі отримують кошти на замовлення робіт з оцифрування у приватних фірмах. На сьогодні лабораторії для оцифрування мають 29 із 33 архівів, тобто 88% усіх державних архівів Польщі.

У вересні 2016 р. Генеральний директор Державних архівів Польщі, д-р Войцех Возняк (Wojciech Wozniak) офіційним листом (Pismo NDAP z dnia 22 września 2016 г., znak DOU.710.2.2016.) зобов'язав державні архіви, які входять до сфери управління Генеральної дирекції, завершити всі процеси, які стосуються мікрофільмування, до кінця 2017 р.

У 2018 р. була прийнята «Стратегія оцифрування фондів державних архівів за 2018–2023 роки»²² (Strategia digitalizacji archiwów państwowych na lata 2018-2023) – основний документ для реалізації процесу оцифрування в Польщі. У Стратегії було визначено декілька цілей:

- розширення доступу до оцифрованих фондів за допомогою збільшення кількості копій на веб-сайті «szukajwarchiwach.pl»;
- забезпечення безкоштовного і відкритого доступу до цифрових копій архівних документів із можливістю завантаження файлів (дозвіл на повторне використання, відмова від водних знаків архівів);
- створення «іміджу» державних архівів як установ – джерел пізнання;
- надання доступу до оцифрованих архівних документів, незалежно від форми і виду оригіналу документа,
- забезпечення збереженості архівних документів у вигляді цифрових страхових копій.

Передбачається, що результатом виконання зазначених вище цілей буде 55 млн оцифрованих копій архівних документів, з яких щонайменше 41 млн буде опубліковано в мережі «Інтернет». Стратегія передбачає, що виконання планів буде здійснено за допомогою 10 завдань, зокрема:

1. Визначення порядку оцифрування архівних документів – до кінця III кварталу 2018 р.
2. Моніторинг веб-сайта «szukajwarchiwach.pl» – до кінця III кварталу 2019 р.
3. Оцифрування і доступ до 1000 особливо цінних документів.
4. У 2018–2023 рр. Генеральна дирекція державних архівів буде щороку визначати тематичні пріоритети для оцифрування документів архівів на наступний рік.
5. Збільшення кількості лабораторій для оцифрування в державних архівах.
6. Забезпечення комплектування кадрами для роботи щодо оцифрування документів.
7. Підготовка багаторічного плану закупок обладнання для оцифрування.
8. Впровадження Програми оцифрування аудіовізуальних документів.
9. Створення пересувної лабораторії для оцифрування.
10. Відкриття центральної лабораторії для оцифрування на базі Національного цифрового архіву.

Наразі державними архівами Польщі здійснюється активне виконання завдань Стратегії.

Головний спеціаліст відділу оцифрування Матеуш Болеста розповідає про особливості роботи та методи оцифрування документів Національного цифрового архіву Польщі, м. Варшава (Польща), 13 листопада 2018 р.

Особливості роботи Архіву Польського Радіо

Програма стажування українських архівістів також передбачала відвідування Архіву Польського Радіо (Archiwum Polskiego Radia), який є скарбницею аудіовізуальної спадщини Польщі та зберігає близько мільйона звукозаписів, які прозвучали в ефірах польських радіостанцій.

Учасників стажування ознайомили з автоматизованими системами, що функціонують у Радіоархіві, зокрема системою реєстрації та архівування аудіоданих, яка дозволяє здійснювати систематизацію аудіозаписів за темами і жанрами, обрізати фрагменти радіофірів та архівувати їх у форматі mp3, системою розпізнавання голосів і пошуковою системою аудіозаписів, яка забезпечує он-лайн пошук радіозаписів за ключовими словами через офіційний веб-сайт Польського радіо (<http://www.polradio.pl/>).

Українським архівістам провели екскурсію в одне з восьми сховищ аудіодокументів із плівковими носіями, яке займає площу понад 600 м² та обладнане потужною автоматичною системою пожежогасіння, що відповідає нормам у сфері пожежної та техногенної безпеки. Працівники

Під час зустрічі з керівництвом Архіву Радіо Польща. Зліва направо: Інна Ляшенко; Людмила Паламарчук; заступник директора Архіву Радіо Польща Агнешка Кордовіч; директор Архіву Радіо Польща Ельжбета Берус-Томашевська; Анна Крохмаль; Юлія Чернятинська, м. Варшава (Польща), 16 листопада 2018 р.

відділу консервації та оцифрування представили новітні технічні рішення та спеціалізоване обладнання для оцифрування (перезапису) аудіовізуальних документів із застарілими плівковими носіями та форматами даними в сучасні цифрові формати, що дозволяє зберегти максимальну якість звуку та призначене для забезпечення тривалого зберігання аудіоданих із можливістю доступу до них широкого кола користувачів. Крім того, технології, які застосовуються в архіві, дозволяють видаляти шуми і дефекти запису звуку.

За результатами проходження стажування українських архівістів було здійснено обмін думками з представниками польських архівів щодо спільних проблем забезпечення надійного постійного зберігання електронних документів, оцифрування документів НАФ та впровадження загальнодержавних архівних інформаційних систем.

Стажування показало, що інформатизація архівної справи Польщі є пріоритетним напрямом розвитку державної архівної системи та невід'ємною складовою загальнодержавних програм інформатизації. Особливо було відзначено прогрес, досягнутий польськими колегами в питаннях розроблення технологій роботи з електронними документами, переходу на електронний документообіг, здійснення масштабного

Під час презентації Мультимедійної радіо бази даних (MVRD) в Архіві Радіо Польща. Зліва направо: заступник начальника редакції документів Архіву Радіо Польща Джоанна Мітко; спеціаліст відділу редакції документів Ярослав Кравченко, м. Варшава (Польща), 16 листопада 2018 р.

оцифрування архівних документів, упровадження новітніх технічних рішень щодо зберігання документів та надання користувачам архівних електронних сервісів. Звісно, важливою складовою цього успіху є фінансові можливості Уряду Польщі в рамках Програми «Цифрова Польща», а також фінансова підтримка Європейського Союзу.

Враховуючи сучасні інтеграційні процеси України до Європейського Союзу, перед українськими архівістами постають непрості завдання щодо реформування архівної сфери відповідно до стандартів ЄС та з урахуванням досвіду роботи в цьому напрямі національних архівів інших держав світу. Тому участь у стажуванні сприяла професійному зростанню українських архівістів, а знання, здобуті ними під час навчання в провідних архівних установах Польщі, будуть застосовані для розвитку архівної справи в Україні.

¹ Serwis ePUAP. URL: <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/serwis-epuap> (дата звернення: 15.12.2018).

² Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20050640565> (дата звернення: 15.12.2018).

³ Ustawa z dnia 5 września 2016 r. o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20160001579> (дата звернення: 15.12.2018).

⁴ Electronic Identification and Authentication and Trust Services. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/trust-services-and-eid> (дата звернення: 17.12.2018).

⁵ Ustawa z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20011301450> (дата звернення: 15.12.2018).

⁶ Презентація Даріуша Маковскі, Магди Галах «Польские Государственные архивы и аспект электронного документа. Введение в проблематику приёма архивных материалов в электронном виде».

⁷ Ustawa z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne oraz niektórych innych ustaw. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20100400230> (дата звернення: 17.12.2018).

⁸ EZD informacje ogólne. URL: <https://www.archiwa.gov.pl/pl/772-ezd-informacje-og%C3%B3lne> (дата звернення: 17.12.2018).

⁹ Projekt EZD PUW. URL: <https://ezd.gov.pl/www/index> (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁰ Там само.

¹¹ Презентація Радослава Калужняка *Spostrzeżenia związane z procesem wdrażania w NAC EZD jako systemu podstawowego*.

¹² Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 2 listopada 2006 r. w sprawie wymagań technicznych formatów zapisu i informatycznych nośników danych, na których utrwalono materiały archiwalne przekazywane do archiwów państwowych. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20062061519> (дата звернення: 17.12.2018).

¹³ Archiwum Dokumentów Elektronicznych. URL: <https://ade.ap.gov.pl/ndap/login.do>. (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁴ Презентація Даріуша Маковскі, Магди Галах «Польские Государственные архивы и аспект электронного документа. Введение в проблематику приёма архивных материалов в электронном виде».

¹⁵ Program Operacyjny Polska Cyfrowa na lata 2014-2020. URL: https://www.polskacyfrowa.gov.pl/media/55216/POPC_Program_3_0_17042018.pdf. (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁶ Про затвердження Вимог до форматів даних електронного документообігу в органах державної влади. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1309-18/sp:max10> (дата звернення: 17.12.2018).

¹⁷ General International Standard Archival Description. URL: https://www.ica.org/sites/default/files/CBPS_2000_Guidelines_ISAD%28G%29_Second-edition_EN.pdf (дата звернення: 13.12.2018).

¹⁸ ДСТУ 4331:2004 (ISAD (G):1999, NEQ) Національний стандарт України. Правила описування архівних документів. URL: http://imt.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/09/DSTU_4331_2004.pdf (дата звернення: 13.12.2018).

¹⁹ ISAD(G):General International Standard Archival Description. URL: https://www.ica.org/sites/default/files/CBPS_2000_Guidelines_ISAD%28G%29_Second-edition_EN.pdf (дата звернення: 13.12.2018).

²⁰ Спр. 04–02 за номенклатурою справ ЦДЕА України на 2017 р. Вимоги до структури та змісту бази даних до електронної пошукової системи «Архівні фонди України» (3-я редакція). Проект. Затв. рішенням наук.-метод. ради ЦДЕА України, протокол засідання від 27.12.2017 № 6 // Укрдержархів, ЦДЕА України; уклад.: Ю. С. Ковтанюк, Л. В. Паламарчук, Т. Я. Купрунець. Київ, 2017. 40 с. Рукопис.

²¹ Wieloletni Program Rządowy KULTURA+ URL: <http://www.nina.gov.pl/programy-ministra/wieloletni-program-rz%C4%85dowy-kulturaplus/> (дата звернення: 13.12.2018).

²² Strategia digitalizacji archiwów państwowych na lata 2018–2023. URL: https://www.archiwa.gov.pl/files/Strategia_digitalizacji_zasobu_archiwow_pastwowych.pdf (дата звернення: 13.12.2018).